

מטראמפ ועד ג'פרסון: הלקחים שלא נלמדו מנשיאי ארה"ב

18.06.2026 | חנן שי | written by

הכרזתו של הנשיא טראמפ על סיום המלחמה עם איראן מזמינה מבט רחב יותר על האופן שבו נהגו נשיאי ארצות הברית לסיים מלחמות לאורך ההיסטוריה.

למרות ההבדלים העצומים בין התקופות, היריבים והנסיבות, ניתן לזהות דפוס פשוט וברור: מלחמות מוצלחות הסתיימו בדרך כלל כאשר ההסכם המדיני עיגן מציאות חדשה שנוצרה בשדה הקרב. מלחמות פחות מוצלחות הסתיימו כאשר ההסכם ניסה ליצור באמצעות דיפלומטיה את מה שהמלחמה לא הצליחה להשיג בכוח.

הבחנה זו חשובה במיוחד לנוכח ההסכם המסתמן עם איראן.

ג'פרסון: כוח מוגבל, תוצאה ברורה ☒ כאשר תומס ג'פרסון יצא למלחמה נגד פיראטי טריפולי בראשית המאה ה-19, הוא לא ביקש לכבוש מדינות ולא להחליף משטרים. הוא ביקש להפסיק את סחיטת הספנות האמריקנית. הצי האמריקני הטיל מצור, כוחות נחתים כבשו את דרנה, ושליט טריפולי הבין כי מאזן הכוחות השתנה לרעתו. רק אז נחתם הסכם. הדיפלומטיה לא החליפה את המלחמה; היא קטפה את פירותיה.

פולק ומקינלי: הסכם שמעגן ניצחון ☒ במלחמה נגד מקסיקו ובמלחמה נגד ספרד חזרה אותה תבנית. הצבא האמריקני ניצח. היריב הובס. ואז נחתמו הסכמים שעיגנו את הישגי הניצחון. במקרה המקסיקני הועברו לארצות הברית שטחים עצומים. במקרה הספרדי הפכה ארצות הברית למעצמה עולמית. בשני המקרים לא נדרש המשא ומתן ליצור הישג מדיני יש מאין. הוא רק העניק צורה משפטית למציאות שכבר נוצרה.

רוזולט וטרומן: המודל הקלאסי ☒ במלחמת העולם השנייה אימצו רוזולט וצ'רצ'יל את עקרון הכניעה ללא תנאי (Unconditional Surrender). היעד היה ברור: לא שביתת נשק, לא הסדר ביניים, לא הפוגה ☒ כניעה. גרמניה ויפן הובסו, נכבשו וקיבלו את תנאי המנצחים. רק לאחר מכן החלו השיקום, הפיוס ובניית הסדר חדש. זהו אולי המקרה המובהק ביותר של התאמה מלאה בין המלחמה לבין סיומה המדינית.

ניקסון: כאשר ההסכם מחליף את הניצחון ☒ וייטנאם כבר הייתה סיפור אחר. ארצות הברית הפעילה במשך שנים עוצמה צבאית אדירה, אך התקשתה להפוך אותה להכרעה. הסכמי פריז של 1973 נועדו לאפשר נסיגה אמריקנית תוך שמירה על מראית עין של הצלחה. הנשיא ניקסון דיבר על "שלום בכבוד", אלא שהצפון הווייטנאמי לא ראה בהסכם סוף למלחמה. שנתיים בלבד לאחר מכן נפלה סייגון. בדיעבד התברר שהמשא ומתן ניסה להשיג את מה שהמלחמה לא הצליחה

וילסון: ניצחון אמיתי, שלום מדומיין ☞ מכל הנשיאים האמריקנים, דווקא וודרו וילסון שהיה נשיא בזמן מלחמת העולם הראשונה, מספק את ההשוואה המעניינת ביותר למצב הנוכחי. וילסון הגיע לוועידת השלום לאחר ניצחון צבאי חד-משמעי. גרמניה התמוטטה, הקיסרות קרסה, הצבא הגרמני הובס ובעלות הברית ניצחו. אלא שוילסון ביקש לבנות על יסוד הניצחון חזון חדש של סדר עולמי: ארבע עשרה הנקודות, חבר הלאומים ושלום המבוסס על מוסדות בינלאומיים ועל רציונליות פוליטית. הבעיה לא הייתה במלחמה ☞ הבעיה הייתה בשלום. הניצחון היה ממשי, אך החזון היה מנותק מן המציאות, והסדר שנוצר לא הצליח לבסס את הסדר העולמי היציב שלו קיווה וילסון. כעבור שני עשורים פרצה מלחמת עולם נוספת.

קארטר: ראשיתו של הסיפור האיראני ☞ כדי להבין את ההקשר הרחב יותר של ההסכם הנוכחי יש לחזור לשנת 1979. המהפכה האסלאמית באיראן הייתה אחד האירועים הגיאופוליטיים החשובים של המאה העשרים. קארטר לא ראה במניעת שובו של חומייני לאיראן יעד אמריקני. הוא קיבל את האפשרות שמשטרו של השאה יוחלף במשטר אחר, מתוך תקווה שניתן יהיה לחיות גם עם הסדר פוליטי חדש. זמן קצר לאחר מכן התברר כי המשטר החדש אינו עוד משטר לאומני רגיל אלא משטר מהפכני בעל שאיפות אזוריות רחבות. משבר בני הערובה בשגרירות האמריקנית בטהרן המחיש זאת לעולם כולו. האירוניה ההיסטורית היא שאותו משטר שקם ב-1979 הוא המשטר שעמו מנהל המערב משא ומתן גם היום, כמעט יובל שנים מאוחר יותר.

טראמפ: שלום וילסוני ללא ניצחון וילסוני וכאן מגיעים להסכם הנוכחי. אם וילסון ניסה לבנות שלום אידיאליסטי על יסוד ניצחון צבאי ממשי, טראמפ מבקש לבנות שלום דומה לאחר מלחמה שלא הניבה מצב סיום ברור. זו אינה מלחמת מקסיקו, אינה מלחמת ספרד ואינה מלחמת העולם השנייה ☞ אבל גם לא מלחמת התשה ממושכת שנועדה לשבור את רצון היריב. איראן לא נכבשה, משטרה לא קרס, לא נחתמה כניעה, ולא הושג פירוק בפועל או פירוק מוסכם של יכולותיה המרכזיות ☞ הגרעין, מערך הטילים ומערכת השלוחים. במונחיו של יהושפט הרכבי, קשה לראות כאן הכרעה, אך קשה לראות כאן גם התשה יעילה.

הכרעה, התשה ☞ או מה? מאז ימי קלאוזביץ מקובל לראות שני מסלולים עיקריים שבאמצעותם מלחמה יכולה לקדם מטרה מדינית. הראשון הוא **הכרעה** ☞ שבירת יכולתו או רצונו של היריב להמשיך בהתנגדות, עד שהוא נאלץ לקבל את התנאים שנכפו עליו. השני הוא **התשה** ☞ שחיקה מצטברת של כוחו או רצונו עד שהוא מגיע למסקנה שהמשך המאבק יקר יותר מן הוויתורים הנדרשים.

אלה אינם רק שני אופנים לניהול מלחמה. אלה שני המנגנונים המרכזיים שבאמצעותם הופכים הישגים צבאיים להישגים מדיניים. אלא שבמקרה האיראני קשה לזהות בבירור לא הכרעה ולא התשה. המשטר לא הוכרע, לא נחתמה כניעה, ולא הושג פירוק בפועל של נכסיו האסטרטגיים המרכזיים. ומנגד גם לא נוהלה מלחמת התשה ממושכת שנועדה לשבור את רצונו להמשיך

במאבק.

לכן מתעוררת שאלה שקודמת אפילו לדיון על תנאי ההסכם: אם לא ביקשת להכריע, ואם גם לא ביקשת להתיש ² לשם מה יצאת למלחמה?:

יש משהו פרדוקסלי בתמונה המתקבלת: משטר שלא הוכרע, לא נכנע, ולא ויתר על יעדיו המרכזיים, מופיע לפתע כשותף להסכם שלום. הוא אינו מבקש את חסדי המנצח, הוא אינו מקבל עליו את תנאי המנצח, אלא מנהל משא ומתן כשווה בין שווים ³ ולפי חלק מן הדיווחים אף עשוי לקבל הקלות כלכליות ותמריצים שונים כחלק מן ההסדר. במלחמות העבר נהגו המנוצחים לשלם פיצויים למנצחים. כאן מתהווה מצב כמעט הפוך: אויב שלא הובס, שלא נכנע ושלא ויתר על מטרותיו, עושה טובה שהוא מוכן לחתום על הסכם, ובתמורה עשוי לקבל הטבות שנועדו לעודד את הסכמתו. קשה לחשוב על המחשה ברורה יותר לפער שבין המודל הקלאסי של סיום מלחמות לבין המודל המסתמן כיום.

סיכום ההיסטוריה האמריקנית מלמדת שנשיאים הצליחו בדרך כלל כאשר ההסכם חתם ניצחון שכבר הושג. כך היה אצל ג'פרסון, פולק, מקינלי, רוזוולט וטרומן. היא מלמדת גם שמשאים ומתנים שנועדו להחליף הישג צבאי חסר או חלקי התקשו לעמוד במבחן הזמן, כפי שהיה בווייטנאם.

וכאן טמון הלקח המרכזי של המלחמה מול איראן. השאלה החשובה ביותר איננה מה כתוב בהסכם; השאלה החשובה היא מה קדם לו. האם קדמה לו מלחמה שהכריעה? האם קדמה לו מלחמת התשה ששברה את רצון היריב? או שמא, כפי שנדמה כיום, קדמה לו מלחמה שלא הייתה לא זו ולא זו?

שדה הקרב הוא ממלכת אי-הוודאות, אך המלחמה אינה קזינו. המצביא אינו נבחן רק ביכולתו לפתוח במלחמה. הוא נבחן ביכולתו לתכנן אותה ולנהל אותה חרף אי-הוודאות, כך שתסתיים באופן שיאפשר את מימוש מטרותיה המדיניות.

במלחמה מול איראן המטרות הוגדרו באופן ברור למדי: הסרת האיום הגרעיני, האיום הבליסטי ומערכת השלוחים שבנתה איראן ברחבי המזרח התיכון. השאלה איננה אם המטרות היו ראויות. השאלה היא האם היה קשר ברור בין המטרות הללו לבין הדרך שבה תוכננה המלחמה להתנהל ולהסתיים.

* האם הוגדר מצב סיום שבמסגרתו איראן תוותר על היכולות הללו?

* האם הוגדר מנגנון הכרעה שאמור היה לכפות עליה ויתור כזה?

* האם תוכננה מלחמת התשה שתשבור את רצונה להמשיך במאבק?

או שמא הונח שהפעלת כוח משמעותית תיצור מאליה דינמיקה שתוביל להסדר הרצוי?

ג'פרסון, פולק, מקינלי, רוזוולט, טרומן ואפילו ניקסון ווילסון [?] כולם ידעו כיצד הם רוצים שהמלחמה תסתיים. חלקם הצליחו יותר, חלקם פחות. חלקם השיגו ניצחון, חלקם הסתפקו בפשרה. אך כולם יצאו למלחמה כשהם מחזיקים בתמונה כלשהי של מצב הסיום שאליו ביקשו להגיע.

האם גם במלחמה מול איראן היה למישהו מושג ברור כיצד היא אמורה להתנהל, וכיצד היא אמורה להסתיים, כדי להביא להסרת שלושת האיומים שבשם יצאה לדרך?

פורסם במקור ראשון, בתאריך 18 ביוני 2026.

*הדעות המובעות בפרסומי מכון משגב הן על דעת המחברים בלבד.